LECȚIE DE ISTORIE

PETRU SOLTAN:

"A ceda Transnistria înseamnă a fi neînțelepți"

(Interviu cu domnul Petru SOLTAN, președintele Comisiei parlamentare pentru știință și învățămînt, profesor, Doctor Honoris Cauza a Universității din Cluj-Napoca, președintele societății TRANSNISTRIA)

- Domnule Petru Soltan, sînteți născut la Cosnița și cred că anume oamenii din stînga Nistrului sînt cei mai receptivi la durerea oamenilor de acolo, care suferă în prezent atît de mult. Se discută adesea despre istoria acestui pămînt și Dvs., fiind deputat și savant, cred că o cunoașteți mai bine. Deci, s-o pornim de aici - ce-i cu istoria acestei părți a Moldovei suverane și independente?

- E o întrebare dificilă, dar destul de importantă pentru soarta noastră, a moldovenilor de dincolo de Nistru. Este atîta informație în această privință, încît nici nu știu de unde s-o pornesc.

Neamul nostru de dincolo de Nistru are o origine destul de veche. Ei sînt aborigenii acestor pămînturi nu numai de la Nistru pînă la Bug, dar chiar și mai departe. Însă eu aș porni de la o ipoteză, care, chiar dacă am ajuns la ea, nu e a mea, - că limba dacilor era foarte aproape de limba latină. A spus-o și Hasdeu, că limba dacă e de origine latină, au spus-o și alte figuri proeminente din cultura neamului nostru.

Dacia a fost ocupată în anul 106. Era imposibil ca prin mijloacele celea de influență pe timpul lui Traian să se fi putut impune în circa 150 de ani limba romanilor, unui popor care se întindea dein munții Pindului pînă tocmai la Nipru. Prea puțin probabil, pentru că dacă nu le-a reușit altor imperii și mai puternice cu mijloace mai moderne, nu puteau nici romanii să facă pe atunci acest lucru. Ba mai mult decît atît. Scriitorul francez Michel de Montaigne, în ESEURILE sale destul de sincere revocă un episod legat de sclavii și oamenii cu stare bună de la Roma, cu nume concrete de daci, servitori într-o familie înstărită a unui proconsul în Africa. De ce patricienii de acolo își luau sclavi din Dacia? Eu cred că primul criteriu era limba prin care se înțelegeau. În caz contrar, își puteau aduce robi și din Grecia, și din altă parte.

Străduința cărturarilor de atunci de a impune tuturor popoarelor care vorbesc aceeași limbă, va continua mult timp, din cauză că lumea de la margine de neam, în genere nu știe de unde vine.

- Aici, fără doar și poate, că au influințat și factorii politici?

- Sigur că da. Influențează centrul care-și formează structurile respective de menținere a neamului, fie elemente statale, fie editarea cărților și influența religiei, fie majoritatea de intelectuali ce reprezintă conștiința neamului.

De exemplu, în satul nostru Cosnița și-n alte sate din stînga Nistrului, noțiunea de drac are mai multe echivalente de a-l exprima: dracul, naiba, Scaraoțchi, diavolul și ghiabla. Noțiunea de ghiablă n-o găsești nicăieri, dar nu-i altceva decît diavol. Sau - am lucrat trei zile la ordină. Noi întîlnim un cuvînt asemănător în arealul pomenit numai la urdiniș, adică acel uluc, prin care intră și ies albinele pe rînd. Deci, a lucra trei zile la urdină la noi înseamnă a lucra trei zile la rînd.

Cosnița și alte sate totdeauna au avut contacte directe cu statul moldovenesc, pentru că avem cel puțin cîteva argumente despre aceasta. În primul rînd, dealul ăsta unde merg acum luptele, la capul de pod Cosnița, se numește Traian.

- Deci are o semnificație istorică...

- Apropo, cînd să-l fi numit oamenii Traian? Să-l fi numit în Evul Mediu? E prea puțin probabil. La începutul secolului XIX satul acesta era extrem de mare și avea circa opt mii de hectare de pămînt. Un sat vechi, care avea mănăstire de bărbați, femei, biserică de lemn, apoi o biserică de piatră mare, cum nu găsești în alte colțuri ale Moldovei. Nu se permitea oricărui om străin să vină să se aciuiezе în sat. Își păstrau tradițiile, de oameni liberi, răzeși.

Dar să luăm și alte localități. Vadul-lui-Vodă care e cunoscut acum ca orășel, a apărut abia în secolul XIX, cînd Basarabia era ocupată de ruși. Să se fi numit el pe timpul rușilor Vadul-lui-Vodă e prea puțin probabil. Deci, acolo era o localitate cu un asemenea nume. De ce se numea Vadul-lui-Vodă? Cred că era un vad pe care trecea Vodă în cealaltă parte. La cine putea să treacă? La ai săi, erau păduri frumoase, erau lacuri, erau păsări sălbatice, erau mistreți, căprioare. Să se ducă pur și simplu la vînat? Probabil se ducea la ai săi, care făceau parte din statul moldovenesc. În satul nostru era chiar o hudiță care se numea hudița împărătească. De ce să se numească hudița împărătească? Nu era cea mai mare, cea mai lungă, cea mai lată, deci, probabil, pe acolo trecea împăratul lor.

Dacă ne întoarcem la istoria la istoria noastră de două mii de ani încoace, de cînd cunoaștem primele documente ale lui Herodot și ale altora, în care se vorbește de dacii transnistrieni, e și firesc să ajungem la concluzia că ei erau aborigenii acestor pămînturi, cel puțin dintre Nistru și Bug.

Istoriografia rusă și cea ucraineană mărturisește despre faptul că în Transnistria aborigenii pămînturilor acestora sînt moldovenii. Și chiar atunci cînd a fost ocupată Transnistria de ruși, la sfîrșitul secolului XVIII, în 1791-1793, unde în fond erau stăpîni turcii și tătarii - la sud de Iagorlîc, polonezii la nord de acesta, pe atunci majoritatea populației o formau moldovenii.

Așa că noi sîntem convinși, că dacă s-ar scrie o istorie obiectivă a Transnistriei, atunci lumea ar înțelege că aceste pămînturi din străvechi timpuri aparțin nouă, moldovenilor. Și dacă acei de la Tiraspol încearcă a separa cele cinci raioane care intră în componența Republicii Moldova, motivînd că acesta e pămînt rusesc, e o chestiune inventată și, folosindu-se de forță, vor să asuprească populația băștinașă. Ruși, repet, pe acolo nu erau. Au venit odată cu Potiomkin, în 1791. Am în față ziarul TRANSNISTRIA cu o scrisoare a țăranilor din Grigoriopol, pe atunci Ciorna, în care ei cer o anumită dreptate în ceea ce privește convietuirea pașnică dintre cei veniți și să formeze localitatea Grigoriopol pe baza satului Ciorna, un sat vechi moldovenesc și chiar mărturisesc despre faptul că toate operațiile financiare se făceau în lei.

- Deci sînt și alte argumente...

- Fără doar și poate. Noi nu cunoaștem documentele din bibliotecile lumii, care spun adevărul întreg.

- Să ne întoarcem la istoria mai contemporană, cînd a avut loc rusificarea forțată a populației din aceste locuri.

- Deacum la sfîrșitul secolului XVIII, Ecaterina a II încearcă să facă o nouă Moldova acolo. De ce încerca să facă acest lucru? Nu pentru a le face un trai mai bun, ci pentru că majoritatea populației o constituiau moldovenii. Și atunci începe cu adevărat asimilarea, pe unde prin forțare, pe unde prin alte șiretlicuri, aducîndu-se, fie populație rusească, fie ucraineană, fie de altă origine - bulgari, găgăuzi, pentru a rări populația etnică, pentru a o face în defavoarea populației băștinașe. Sigur că acest lucru s-a făcut și în sec. XIX, mai ales atunci cînd biserica moldovenească de acolo, fiind legată de biserica statului moldovenesc, de Eparhia de la Huși, mai rămîne supusă și în continuare episcopiei de la Brăila, adică, în fond, era o biserică românească. Dar mai tîrziu, în jumătatea sec.XIX, cînd se formează așa-numita gubernie Basarabia în care erau incluse și cîteva județe din Transnistria, toată biserica era trecută în subordonarea Centrului bisericesc de la Moscova. Și de acum și serviciul divin se făcea rusește, și preoții erau aduși cei care nu ne cunoșteau limba.

Asimilarea devine și mai accelerată în sec.XX, odată cu instaurarea puterii sovietice. Însă formarea R.A.S.S.M. în 1924 urmărea un scop politic, granițele ei nu erau bine fixate, cel puțin granițele de vest, pentru a putea pretinde la o Moldovă mai largă. Și se cunosc evenimentele. Însă formarea acelei republici autonome, cu toate că urmărea scopuri politice, a avut și elemente pozitive, deoarece, de rău de bine, a început să renască cultura națională, în școli, reviste, chiar și elemente de școală superioară și intelectualitatea crescînd, și-a dat seama că nu este altă soluție pentru acea limbă decît apropierea de limba română. Și-n 1932 a fost introdus alfabetul latin. Sigur că și acest pas avea și aspectul său politic, de a pregăti acele cadre naționale care ar putea influența asupra Basarabiei în caz de cotropire, dacă nu mai mult chiar. Însă scopul respectiv a dus la niște consecințe care erau pentru politicienii sovietici mult mai dăunătoare. Pînă în 1938 s-a ridicat o pătură întreagă de intelectualitate care își dădea seama cine sîntem noi. Pentru că în școală era și Eminescu, și Creangă și o limbă perfectă, numai nu i se zicea limba română, dar era o limbă română corectă.

- Să nu uităm că în acele timpuri a fost exterminată toată intelectualitatea progresistă.

- Într-adevăr a fost decapitată intelectualitatea noastră mai de vază. E cunoscut faptul că numai de la Butor au fost executați peste o sută și ceva de oameni. Și de atunci s-a trecut la o limbă pocită moldovenească. Fiecare care ajungea la putere venea cu dialectul lui. Eu țin minte cum se schimba aspectul vorbirii mai ales după felul cum eram apreciați la examene - se scria și **tare ghine**, și **dine**, și **foarte bine**... Și au căutat după "38 să restabilească principiul că moldovenii reprezintă o națiune aparte și că limba lor diferă de limba română, și că rădăcinile ei sînt de origine slavă. E cunoscută situația și după război, implantată și în Basarabia, și lupta ceea, începînd cu 1954, cine sîntem noi, care ne e originea, a fost înverșunată, după care pînă la urmă s-a ajuns la concluzia că limba noastră e de origine latină, și că noi sîntem înrudiți cu românii. Și populația din stînga Nistrului, fiind tot timpul sub stăpînire străină, a fost supusă unui val de deznaționalizare, de asimilare prin distrugerea intelectualității. Această asimilare continuă și acuma, băștinașii neștiind de unde se trag și care li-i viitorul.

- Fiind președinte al societății TRANSNISTRIA, cu ce ați contribuit la culturalizarea maselor de pe acest teritoriu?

- Societătca a fost înființată în jumătatea a doua a anului 1990, atunci cînd rezistența de la Tiraspol se simțea de acum bine, și era clar că ne fac mari probleme. De la bun început am declanșat lupta pentru a ne menține neamul grămăjoară. Dar ce puteam face, fiind cu traiul aici la Chișinău? Am acționat prin cuvînt, încercînd a-i ajuta să-și șteargă rugina de pe limbă, prin ajutorarea cu manuale, cu operele clasicilor literaturii noastre, cu dicționare, cu elemente de istorie, prin restabilirea bisericilor, prin contacte culturale. Am selectat în acești ani tineri de acolo pentru a-și face studiile în România. S-au organizat excursii peste Prut pentru elevi, profesori și oameni de rînd.

- Cred că și mijloacele pașnice pe care le folosiți au ajutat și în continuare, dacă n-ar fi fost acest război. Dar și factorul politic astăzi, cînd gardiștii, cazacii, ofițerii și soldații armatei a 14-a trag în populația moldovenească cred că și mai mult îi convinge pe băștinașii din stînga Nistrului cine le este prieten și frate, pentru că s-a început o invazie nemaipomenită pentru a-i subjuga, pentru a restabili din nou imperiul sovietic...

- O chestiune extrem de limpede. Atitudinea Parlamentului, prin deciziile sale, că acea parte de pămînt a noastră este ocupată de armata a 14-a a Federației Ruse și forțele paramilitare care în fond sînt organizate de K.G.B. au făcut ca lumea de acolo să fie intimidată, căci într-adevăr au fost distruse toate punctele de reper ale administrației locale constituționale. Îi speriau și-i forțau să treacă sub jurisdicția Tiraspolului. Îi scoteau din funcție și-i maltratau pe fiecare care ținea la integritatea republicii. Mai ales pe basarabenii care cunosc cine sîntem și ce trebuie de făcut în atare situație. Noi avem personalități de vază din dreapta Nistrului - Eugen Doga, Vladimir Bești cagă, Anatol Codru, regretatul Vlad Iovițâ. Pe aceștia trebuie să-i ascultăm, căci ei sînt fruntea intelectualității din Transnistria. Nu ne putem lăsa pe ceea ce spune Caraman, care-i șetos de putere, sau Chițac, cel ce a căutat să reinstaureze puterea sovietică în Ungaria în 1956, în Ceho-Slovacia în 1968 și să lupte nouă ani pentru a supune poporul afgan. Ce înseamnă a-i îngrădi pe moldovenii de dincolo de Nistru de matca lor, de a le face o limbă aparte, un alfabet absolut străin și o istorie falsă, că aceștia nu sînt români și n-au ce se amesteca cei din Basarabia în problemele lor. Nu e altceva decît revenirea la vechile postulate străine tinzînd să facă un popor de mîna a doua din moldovenii de acolo. Cei de la Tiraspol afirmă că, chipurile, basarabenii vor să facă acest lucru.

- Chiar și același Makașov, care declara în mod deschis că pînă în toamnă va fi restabilit imperiul...

- Să nu uităm, că în timpul puciului din august trecut, cînd noi ne-am răsculat, strigînd "Rusia-Eltîn", "Eltîn-Rusia", "Eltîn-Snegir", pledînd pentru democrație, iar Tiraspolul care a susținut G.K.C.P-ul, acum e susținut de aceiași democrați ruși. E un paradox, dar acesta-i adevărul

Cele 25% de ruși, vis-a-vis de cele 40% de moldoveni de acolo, constituie doar tot 25 la sută din întreaga populație rusă din Moldova. Deci, ne întrebăm, ale cui drepturi naționale sînt lezate? Sigur că ale moldovenilor din stînga Nistrului. Procentul băștinașilor de aeolo e micșorat în mod special. Chiar și statistica falsifică aceste date.

Deunăzi, la întîlnirea membrilor societății TRANSNISTRIA, Eugen Doga a adus informații chiar despre mama lui care a decedat, ea fiind scrisă în pașaport că e ucraineancă. Atare cazuri sînt mai multe dincolo de Nistru.

Deci, pentru cine e făcută această republică-fantomă? Desigur, pentru populația nemoldovenească. Ținînd cont de faptul că în Transnistria locuiesc totuși moldoveni, ei au numit-o republică moldovenească, dar vor moldovenii sau nu vor, aceasta nu-i interesează.

- Să nu mai vorbim de Tighina, Tiraspol și alte localități...

- Într-adevăr, acestea au fost transformate în capuri de pod pentru a împinge și mai departe populația băștinașă pentru a o asupri sau chiar nimici.

- Astăzi, se pare, conflictul din stînga Nistrului e aproape imposibil de a fi soluționat atît pe cale pașnică, cît și pe cea armată. Cum credeți, există și o a treia cale? Sau acordarea unui statut aparte zonei, ar conduce la soluționarea problemei transnistriene?

- Eu mizez pe opinia mondială, în special pe congresul, senatul american, intențiile de binefacere ale S.U.A., ale O.N.U. și ale altor foruri internaționale care, cred eu, vor forța conducerea ruscască și ucraineană de a soluționa conflictul pe cale pașnică. Să fim realiști. Tiraspolul, în fond, nu-l poți face moldovenesc, și dacă noi sîntem cei ce ne credem democrați, și ținem a respecta drepturile omului, atunci sigur să pentru acest oraș s-ar cuveni un statut special, un oraș liber, dar în componența Republicii Moldova. Un statut special pentru Transnistria ar putea împăca cel puțin temporar spiritele de acolo, induse în eroare și maltratate pentru ca timpul să scoată la suprafață adevărul. La ora actuală fără niște compromisuri este imposibilă rezolvarea acestui greu și tragic conflict, pe care îl avem la răsăritul Republicii.

E altceva, că ei după fiecare provocație, obțineau tot mai mult teren pentru promovarea politicii șovine. Și ei, avînd la dispoziție toată forța militară, serviciile secrete, în ceea ce privește formarea unor structuri de activitate rigidă, au creat un regim totalitarist fără a renunța la vechile doctrine comuniste. Trebuie de găsit puncte comune cu Eltîn și partea democratică a Rusiei, cu Kravciuk și cu democrații Ucrainei, pentru că nici pentru Eltîn, nici pentru Kravciuk, cu toate că ei au niște interese comune în Transnistria, a avea o enclavă comunistă de cea mai grea probă, lor nu le e convenabilă.

Kravciuk și-a schimbat poziția din considerente tactice. El are dificultăți cu Rusia în ceea ce privește Crimeea, în ceea ce privește flota Mării Negre, niște raioane de est și sud ale Ucrainei, unde, în fond, e preponderentă populația rusofonă. În primul rînd, e vorba de centrele industriale - Donbas, Odesa, Nikolaev, Herson ș.a. La partida de șah de la Dagomîș cred că Eltîn și Kravciuk au pus la cale ceva pentru a avea avantaje în detrimentul nostru. Nouă nu ne rămîne doar să mizăm pe buna înțelegere a lumii civilizate, a instituțiilor internaționale, care-și dau seama, că a permite să-și facă jocul aici în Moldova independentă, membră a O.N.U., înseamnă a permite să se destabilizeze situația pe globul întreg. Dacă nu vom avea o tactică și o diplomație respectivă, s-ar putea crea o stare de război mondial, pentru să structurile vechi, forțele negre imperiale vor să-și recapete ceea ce au pierdut, deși nu a fost a lor.

- Aș propune să încheiem dialogul nostru pe o notă mai optimistă. Vom recurge și la compromisuri și la alte mijloace tactice, dar Transnistria nu vom ceda-o niciodată.

- A ceda Transnistria înseamnă a fi nerealiști și neînțelepți. În caz de cedare a ei nu știu ce va face toată conducerea republicii noastre. Pentru că, în fond, noi rămînem ciuntiți. Dacă se cedează Transniostria, nu e exclus că se vor crea alte zone de tensiuni, bunăoară, la sud, unde locuiesc mai compact găgăuzii. Nu se știe ce s-ar întîmpla și în alte locuri. Asta ar duce la destrămarea statutului și a pierde ceea ce avem de păstrat. Noi am făcut un pic de dreptate pe acest pămînt - am obținut limba de stat, grafia latină, tricolorul, am schimbat denumirea republicii și au mai survenit și alte schimbări de ordin democratic favorabil renașterii noastre naționale.

- Acum cînd toate drumurile duc la Cosnița și toate agențiile de pe glob își încep știrile cu localitățile Transnistriei, eu zic, domnule Soltan, să ne vedem la baștina Dvs. în toamnă, la umbra unui nuc și să închinăm stropul de vin în memoria martirilor acestui neam.

Consemnare de Nicolae ROIBU

ZONA DE SECURITATE.md